

GEO BOGZA

„Prozatorul inefabil”

Nu se poate spune că Geo Bogza ar fi un scriitor nepublicat sau că opera lui ar fi rămas necunoscută publicului larg. Mai multe culegeri, în anii de după război, numeroase cărți noi, o suită de ***Scrieri în proză*** (din care, ce-i drept, lipsesc opere excepționale), tabletele săptămânale din „Contemporanul” l-au ținut și-1 țin aproape de noi. Cum să-mi explic totuși sentimentul că volumul de curînd tipărit în „Biblioteca pentru toți” sub titlul ***O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*** reprezintă o adevărată revelație? Nu sînt, în el, lucruri noi; unele au mai fost și republicate. Dar ce ciudat? ***O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*** este una din cărțile care atrag deodată atenția asupra unui mare scriitor, ne dau conștiința forței și talentului său. Este tocmai cartea de care Geo Bogza avea mai ales nevoie și pe care a întîrziat-o, fără motiv, pînă azi. Ea i-ar fi adus o recunoaștere deplină, încă din 1939-1940 (căci cuprinde povestiri de pînă la această dată) și G. Călinescu nu se putea să nu-i acorde, în ***Istorie***, un loc excepțional. Din păcate, neapărînd cartea, opera putea fi mai greu reconstituită. Geo Bogza nu este doar rău înțeles, de către foarte mulți, drept un autor de reportaje, drept (slabă deosebire!) creatorul reportajului -românesc; dar el însuși pare a se ignora, și dăruindu-se, neconținut generos, timp de peste treizeci de ani, rămîne (pînă se va hotărî să adune la un loc întregul ciclu ***Țări de piatră, de foc și de pămînt, Cartea Oltului*** și toate acele opere în care este inegalabil) un mare prozator fără un mare edificiu (editorial vorbind): nicidecum, fiindcă nu l-ar fi scris; pur și simplu, fiindcă l-a disprețuit. Dacă el, sau altcineva, ar avea curiozitatea să vadă cum arată acest edificiu, ne-am da, abia atunci, seama, că am ignorat pe unul dintre cei mai uimitori și mai moderni scriitori ai acestui secol. ***O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*** este, în acest sens, o culegere profund semnificativă.

Majoritatea analizelor au găsit repede procedeele, mijloacele, tehnica prozelor lui Geo Bogza: hiperbola, comparația insolită, retorica frazelor. N-au lipsit, firește, nici observațiile mai de adîncime care ne-au semnalat imaginația grandioasă, simțul pentru fabulos și cosmic, vizionarismul. Toate acestea sînt frumoase și exacte. Dar impresia cea mai puternică este că scriitorul care se lasă așa de lesne explicat în tehnica narațiunilor sale se dovedește, la o lectură atentă, inanalizabil. Ca și în cazul operei lui Sadoveanu ne aflăm în fața unei opere căreia nu-i putem smulge taina, cu toată accesibilitatea

de suprafață. Geo Bogza este un scriitor la fel de inexplicabil ca și Sadoveanu și, după ce i-am studiat tehnica (vai, ce simplă!) constatăm că esențialul nu a fost spus. Opera lui Bogza trebuie salvată de propria aparență de accesibilitate, pentru a se vedea ce profund inefabilă este, cât de necuprinsă în formule.

Iată *Gîrla*, una din ***Fișele de copilărie***. Schița nu are subiect, nici gradație, nici altceva după care s-o putem caracteriza: „*Pe lingă satul în care am copilărit trecea o gîrlă. Erau și alte prilejuri de bucurie în satul acela, dar pentru noi gîrla era totul. Nici chiar cireșii cînd începeau să se coacă și nici bostănăriile cu fabuloși pepeni verzi nu ne umpleau de o atît de nepotolită frenezie*”. Un mai tipic început pentru o povestire de Geo Bogza nu s-ar putea afla. Nici mai departe nu se întîmplă nimic. Copiii din amintirea autorului merg la gîrlă cu o bucurie imensă și fără motiv imediat: „*Fapt e că viața noastră, fericirea noastră, acolo erau, la gîrlă. Toamna, cînd apele începeau să se răcească, pentru că - spuneau țărani - mai la deal se pișase cerbul în ele, ni se părea că viața nu are nici un farmec și ne pregăteam de iarnă mohorîți, cu sufletul în doliu*”. În puțina apă a gîrlei, în gropile, vârtejurile și primejdiile ei, copiii intuiesc poate „locul de origină al vieții” și pornesc în explorarea lui ca-ntr-o tulburătoare aventură: „*Singuri, neștiuți de nimeni, luam în stăpînire noile ținuturi. Nu s-ar fi putut spune că imităm vreo carte de aventuri, fiindcă nu știam încă să citim. În cele din urmă, intram în apă, explorînd fundul noii albi, descoperind gropi adinei, vârtejuri, locuri primejdioase. După ce ne scăldam îndelung, ieșeam la mal și ne întindeam pe nisipul fierbinte. Nici un gînd nu ne trecea prin minte, dar aveam sentimentul imensității lumii în care presimțeam uriașe fericiri*”. Geo Bogza este aici un pur poet al materiei, al elementelor. Tot un poem cosmologic este și ***Ostroavele sau cum se desparte pămîntul de ape***. Nașterea insulelor de nisip din Dunăre, popularea lor cu păduri și ierburi, cu animale și păsări, apar poetului ca un miracol al naturii. El îl și descrie în cuvinte solemne ca pe facerea dintîi:

„*Numai pe Dunăre, pămîntul mai poate fi văzut cum se desparte de ape. E un fenomen care ține de începuturile lumii. Și fiecare ostrov e o lume nouă, ce atunci începe. Închipuiți-vă apele largi ale fluviului curgînd la vale, într-un torent nestăvilit. Așa au curs se vede și la început, cînd nicăieri în lume nu exista un singur punct de sprijin. Cine și-ar putea îngădui să creadă că în șuvoiul acestor neconținute ape se va înfiripa un punct statornic? Ostroavele sînt miracolul celei dintîi zile a facerii, repetat pînă în zilele noastre. Cît vezi cu ochii, la deal și la vale, e apă și numai apă. E drept că poartă în ea nisip și mîluri.*”

Dar cum ai putea crede că din acest lichid tulbure se va alege o lume nouă, pământ pe care vei putea merge cu piciorul? Și totuși din mîlurile Dunării, și nu numai din ele, se alege pămînturile noi pe care cresc arbori și iarbă. E un miracol lent; totuși într-o viață de om poate fi observat în întregime. La început n-a fost decît apa...

Inexplicabil nu este însă numai acest Bogza, poet al materiei în univers și al creației; deopotrivă și autorul **Fișelor de închisoare**, cu nimic mai prejos decît **Poarta neagră** a lui Arghezi, deopotrivă și prozatorul modern, în stare de halucinante viziuni, de cruzime ca și de închipuiri grotești, din **Valea Plîngerii** sau din **La porțile morții**. Puține sînt în literatura română prozele la fel de teribile, de apocaliptice precum **Valea plîngerii**. O zi și "o noapte, autorul trăiește în groapa de gunoaie a Capitalei. Nu e nici o descriere, nici un roman al sub-umanității, cum va fi **Groapa** lui E. Barbu (pe de-a-ntregul conținută în cele zece pagini ale lui Bogza), nici un simplu reportaj; este, mai degrabă, un jurnal al coborîrii în iadul materiei, acolo unde viața se încheagă din gunoaie cum s-ar încheaga din pământ și apă, acolo unde elementele primordiale sînt putreziciunile, puroaiele pestilențiale. Acest infern are, ca și infernul lui Dante, cercurile lui, pe care imaginația poetului le străbate cu oroare. Totul, în **Valea Plîngerii**, e hidos. Șobolani puhavi, lungi de un sfert de metru, cutreieră gunoaiele, cîinii hămesiți răscolesc resturile de alimente descompuse, oamenii se nasc, trăiesc și mor între hoituri. Cu oarecare efort, înțelegem că infernul gunoaielor este o lume posibilă, dacă-i acceptăm legile organice, o lume de materii degradate al cărui zeu este descompunerea. *La porțile morții* schimbă prea puțin maniera, modernă, cînd ni se înfățișează uzina perfectă, a „serviciului de ecarisaj”. Aici, cîinii prinși de hingheri stau în cuști zăbrelite, despărțite de culoarul pentru gardieni, ca într-o închisoare americană, ca la Sing-Sing, sînt apoi gazați în camere speciale, în fine, fierți în cazane, prefăcuți în săpun de trei lei kilogramul. Rămîne o tăriță, o pleavă ca de grîu, un praf gălbui.

În Bogza a fost văzut neconținut mai ales reporterul, pentru că narațiunile lui par (și sînt adesea) neinventate. Avem însă o prea strîmtă idee despre invenția literară. Materia unor povestiri ca **Valea Plîngerii** sau **La porțile morții** nu este, ea, inventată de Bogza care se documentează foarte reportericește (sau stă la Văcărești, întocmai ca și Arghezi, între pușcăriași de rînd și criminali, pentru „delicte de presă”). Dar este un ochi care alege din mormanul de fapte; este un mod de a le organiza - și acestea aparțin prozatorului. Bogza anticipează, în literatură, metodele cine-verite-ului. El plimbă o simplă cameră de luat vederi asupra unor locuri, oameni, gesturi, reproduce

ceea ce camera vede: contribuția lui reală este însă **montajul**. Senzația de infern grotesc n-o dă oare în **Valea Plîngerii** montajul? Nu sînt teribile, în descrierea serviciului de ecarisaj, tocmai simetria, sistemul, aspectul de uzină a morții care ne amintește (nouă, astăzi, nu și autorului în 1938) de Auschwitz sau de Buchenwald?

Metoda **cine-verite-ului** e încă mai evidentă în *Fișele de provincie*. Datele acestor povestiri ne erau cunoscute dintr-o întreagă literatură. Noutatea o reprezintă doar cruzimea neobișnuită a observației care înlătură aproape orice impresie de literatură, care redă niște lucruri așa cum sînt. Redare, fidelă-pînă în detalii, și în același timp montaj cinematografic: în tabloul lui Bogza coexistă, parcă rupte din legăturile lor firești, lucruri, întîmplări, chipuri, cuvinte banale, dar pe care această sinteză, această, mai bine, prescurtare a realității le face de neimaginat. Tabloul este halucinant, deși, dacă l-am descompune în elementele lui, n-am găsi nimic neobișnuit. **înmormîntări** evocă un oraș nenumit, oraș cenușiu de comercianți, de angroșiști, de oameni care fac toată vremea afaceri. Bogza are însă ideea de a alege din toate activitățile orașului una singură, nu numai interpretînd-o simbolic, dar izolînd-o, exagerînd-o. dîndu-i oarecum existență de sine stătătoare: înmormîntăriile. Pentru niște oameni care cumpără totul, moartea e o surpriză neplăcută care nu poate fi redusă la bani decît "dacă înmormîntarea devine un ceremonial pe măsura morților. Acest ceremonial uluitor și sinistru e observat de Bogza pas cu pas. Ca un pictor care desenează, în locul unui om, un ochi gigantic cu mîini și picioare. Bogza compune imaginea unui oraș al cărui simbol definitiv sînt alaiurile funebre. Cinematografică este mai ales insistența asupra unor amănunte, mărite, împinse în prim-plan. Lentoarea alaiurilor ne face să ne credem într-un film de Bardem sau de Antonioni: „*Dar ceea ce surprindea de la început era marea încetineală a cortegiului. Oamenii înaintau cu mișcări lente și descompuse, ca sub puterea unei hipnoze, punînd pentru fiecare pas un timp de patru ori mai mare decît ar fi fost normal. Pînă să se desprindă de pe caldarîm, piciorul ezita o clipă, apoi îi trebuia o altă clipă să se ridice în aer, încă una să coboare și la fel ezita înainte de a se așeza pe piatră. Intr-un minut, mîinile se mișcau pe lîngă corp de trei-patru ori. Cu acest mers descompus înaintau cioclii, caii care trăgeau dricul și marele număr de bărbați și fem'ei din urma lor. Txdburător și straniu în ansamblu, el devenea grotesc in detalii: oamenii se forțau să meargă într-un fel neobișnuit, ezițînd, c/ălinîndu-se, cu picioare/e suspendate in aer*".

O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil este o senzațională radiografie a unui loc unde nu se întîmplă nimic. Vidul, plictiseala.

timpul inexistent dintr-un oraș ca acelea ale lui Sadoveanu sau Bassarabescu sînt descompuse meticolos, pe minute, și din această operație paradoxală rezultă o capodoperă a prozei autorului. Filmul de o sută șaptezeci și cinci de minute începe cu motivarea vizitei la Mizil, doar în aparență ironică, pentru că, spre deosebire de predecesorii săi, Bogza e grav și nu caragializează, spre a se încheia cu cinci fraze care alcătuiesc o adevărată lespede: „*Minutul 175. Trenul pornește. Trec la fereastra din partea cealaltă, spre cîmp. Sub lumina lunii, Bărganul se întinde nesfîrșit, și în depărtare devine haotic. E luni, 10 octombrie 1938, mă cheamă Geo Bogza, am treizeci de ani și am vizitat pentru prima oară în viața mea Mizilul. Viața și lumea mi se par fantastice, de neînțeles*”.

(*Contemporanul*, nr. 43, 1968)

„Cartea Oltului”

„*In vara anului 1939, pe cînd omenirea se afla în pragul celui deal doilea război mondial, născîndu-se în mintea mea ideea de a scrie această carte, Bunty mi-a împrumutat bicicleta ei, pentru a călători în lungul Oltului*”; o călătorie pe bicicletă se află deci, la originea *Cărții Oltului*, apărută de curînd într-o nouă ediție, socotită de mulți capodopera reportajului românesc, dar în care, recitînd-o, nu m-am putut opri de a vedea mai ales un poem magnific, dintr-o speță pe care a creat-o Geo Bogza și care, nesemnînd cu nici o alta, nu poate fi repetată de nimeni. Hogaș e poate mai modern, deși cu, siguranță mai puțin naiv, ca un turist cultivat care transportă în sacul de excursie prospecte mitologice. Sadoveanu e mai variat și mai artist, pictor, muzician și poet deopotrivă. Ceea ce constituie originalitatea lui Geo Bogza este sufletul ingenuu de poet veșnic uimit de spectacolul lumii. Un poet care nu spune niciodată eu: fiind prezent doar ca un ochi sau ca o ureche, receptacole colosale îndreptate spre misterul cosmic, asemeni oglinzilor circulare de la observatoarele astronomice sau antenelor de radio înfipite în eter. Arta însăși e simplă, chiar dacă inimitabilă: suită de priveliști și de audiții muzicale, cînd solemne, maiestuoase, sonore, cînd suave și delicate. Călătoria aceasta fiind eminamente lirică, bicicleta se schimbă în mijloace de locomoție mai potrivite, dintre care cel mai apt a sugera elanul este corabia cu pînzele umflate de vîntul imaginației. Corabia - iată metafora fundamentală din acest poem în care totul, munții, brazii, turlele bisericilor, orașele, constelațiile, norii, călătorește împreună cu poetul pe oceanul cosmic. Universul întreg al lui Geo Bogza este o corabie: „*Sînt seri cînd turlele*

bisericilor par, în ayîntul lor spre infinit, antenele unui întreg mileniu, cu care nenumărate rînduri de oameni însetate de absolut, s-au străduit să prindă ecoului secret al universului, foșnetul trezit în eter de nevăzuta corabie a veșniciei".

Umbra ei se răsfrînge asupra pămîntului: „*Corăbii care o amintesc, prin tainica lor legănare, alunecă adeseori pe vă/uritele întinderi transilvane. In unele zile, umbrele cetăților se desprind de lingă ziduri asemeni unor caravele ce-și desfac, în clipa vîntului prielnic, parîmele de la țarm. Lungi după-amiezi ele plutesc - într-o călătorie lentă și triumfală - pe lanurile de grîu sau pe marea sumbră a pădurilor, copleșind satele, sporind enigma tăcutelor burguri. Treptat, asfințitul le împinge pînă în cremenea munților. Acolo se sparg de stînci, împrăștiind pe fața pămîntului, o dată cu întunericul care învăluie lumea, imponderabila lor încărcătură".*

Întîia parte a **Cărtii Oltului** abundă în imagini de geologie primară: este poemul elementelor originare, al stîncilor gigantice, al pădurii primordiale, al ploilor torrențiale și al furtunilor, al cascadelor sălbatice, al prăpastiilor fără fund. Viziuni himaiaiene ne întîmplină la tot pasul. Hășmașul Mare e o „halucinație a geologiei", incendiat de soare în amurg ca un „ciclop rug mineral". De sub piscuri pornesc spre adînc rîpele ca niște „sincope ale geologiei", în care furtunile au prăvălit mii de brazi ce zac pe pantele abrupte ca scheletele unor animale preistorice. Sînt impresii dintr-un ev străvechi, dintr-un început de lume, în care natura și ființele aveau o statură ciclopică, intemperiiile erau răvășitoare, iar existența umană era marcată de ritualuri neobișnuite, cum ar fi această ardere pe rug a unui bou secerat de molimă: „*Soarele se apropia de asfințit, cîndbătrînul voșlobenar sfîrși de cărat întreaga grămadă. În pustietatea podișului, gesturile cu care el se apucă să întocmească rugul părură ale unui ritual păgîn, menit să împlînzească o crudă zeităte. Și tot ce se petrecu apoi întoarse timpul în urmă, la cei dintîi oameni ce se vor fi încumetat să se cațere pînă aici, într-un ev de neînchipuit. Pe stînca netedă, boul zăcea întins ca pe lespedeaua unui altar. Ciudatul preot îngîrămași lemnele deasupra, pînă ce nu se mai zări nici o pată din culoarea lui roșie. Ea avea totuși să mai izbucnească o dată, deznădăjduit, cînd focul fu el însuși un bou roșu, jucînd înnebunit pe culmi".*

Se observă pretutindeni ceea ce putem numi un sens al originarului sau al elementarului și el formează originalitatea cea mai vie a imaginației lirice. După o ploaie teribilă, muntele, pădurea, vegetația par create din nou: „*Mîngîiați de razele asfințitului, munții strălucesc ca în odăjdii de sărbătoare. Departe, pe talazurile liniștite,*

Ceahlăul plutește cu toate catargele și punțile vopsite din nou. Leoarcă de ploaie, păduri/e exaltă fericite. Cît cuprind ochii, nu e decît legănarea lor verde, triumful total al celui de-al doilea regn. Iar din această uriașă bucurie, aerul se încarcă de atîta ozon, încît, sub tăria lui, firea pare că respiră întîia oară. Într-atît, tot ceea ce se întîmplă după marea furtună, e ca un nou început de viață și de lume".

Păstorii, în somn, pe lavițele înguste de lemn din colibele lor, stau ghemuiți cu genunchii la gură ca niște copii uriași în pîntecele matern. „ *Cum dorm cu genunchii la gură, par prunci în pîntecul mumelor, iar șirul de icoane al acestei imens evocatoare nopți începe - tulburător și dureros biologic -cu femeile care i-au zămislit și purtat în pîntec, tărăncile necunoscute din cîmpie. Ele au murit poate de mult și, singuri acum, în nemărginirea universului, fiii lor dorm legănați de munți, sub sticlosul baldachin al cerului".*

Natura și viața oamenilor sînt neconținut surprinse în această stare de elementaritate. Bărbatul, Femeia, Copilul, Vatra, Cîinele: simboluri și gesturi primitive, peste care mileniile au trecut fără să le modifice. Totul este simplu și solemn muzical ca într-un epos arhaic. Simplitatea nu înseamnă de obicei la Geo Bogza mizerie, nici sărăcie, penurie, deși acești oameni ai munților (evocați și în ***Tara de piatră***) nu cunosc înlesnirile civilizației și nici bogăția. E vorba de o existență austeră, despuiată de orice lux inutil, redusă la cîteva lucruri și gesturi fundamentale. Bărbații care coboară și ies zilnic din mina de aramă, păstorii încremeniți pe tancurile de piatră, femeile albind pînza de cînepă în apele limpezi, copiii foindu-se împrejur, cîinii veghind în liniștea nopților, vatra fumegînd, vitele strînse în țarcuri, topoarele primitive, șistarele, mămăliga pe fundul de lemn - toate închipuie un univers arhaic și măreț: „ *Oamenii dorm, focul se stinge treptat, cîinii stau de veghe. Nimic n-ar putea fi atît de simplu și atît de plin de insondabilul mister al vieții".* Munca acestor oameni poate fi dură, îngrozitoare, dar ea este evocată de Geo Bogza în același ton solemn. Poet al naturii, Geo Bogza este și unul al efortului uman: „ *Chiar din marginea satului încep urcușurile. Și pe acele neîndurătoare pante, pe vîrfurile căroră s-au înălțat cîndva spînzurătorile, asudă cit e ziua de lungă, ei și istovitele lor animale. Boii duc plugul la deal, mai mult în genunchi, și abia după ce ajung sus, pornesc înapoi, izbutind, în sfîrșit, să tragă o brazdă. Seara, cad prin ogrăzi, morți de oboseală".*

După astfel de viziuni teribile, copleșitoare, sîntem surprinși să descoperim și o față mai luminoasă a lucrurilor. Tonul liric devine deodată sărbătoresc, festiv, cîntînd de exemplu bucuriile existenței și frumusețea femeilor din Tara Făgărașului: „ *Fetele, mai ales, dau prilej*

întregii taine și armonii a creației să se întrupeze într-o singură ființă. Cele mai frumoase într-o lume zidită numai din frumusețe, ele privesc cîmpul și cerul, legănarea holdelor în vînt, aplecarea crengilor sub rod, alunecarea lunii peste vîrful plopilor, și de la fiecare iau ceva, prefăcînd totul în farmec al minunatei lor alcătuiți. Copile încă, își țes năframele, se pregătesc să iasă la horă sau să fie mirese, și orice gest ar face, fie simpla înclinare a capului sau numai plecarea pleoapelor pe ochi. aduce în jur o dulce tulburare. Dar nicicînd nu sînt mai frumoase ca atunci cînd se întorc de la cîmp. Simple țărânci trec prin unduirea lanurilor, sub largi pălării de pai, cu o și mai mlădioasă unduire. Mijlocul, necrezut de subțire, strîns în cingătoarea care adună, într-un cerc gîngaș, cutele cămășii și ale fustei, este izvorul din care grația li se răspîndește în întreaga făptură, pînă la glezne și pînă la umeri, în inele tot mai largi, într-o amețitoare euritmie".

Coborît în cîmpie, despre care Geo Bogza scrie o pagină superbă, Oltul străbate alte peisaje decît acelea sălbatice și inumane ale muntelui. Sînt în plină bucolică. Lanurile se leagănă sub soare, și flerul secerei sticlește din timp în timp. Peste poduri trec care pline de fîn, iar bacurile leneșe transportă, ca niște adevărate arce ale lui Noe, oameni și animale la un loc. În marginea apei, bivoli negri se scaldă liniștiți, iar în livezi fructele atîrnă tot mai grele îndoind brațele fragile ale copacilor. Solemni, merii, perii și prunii par niște femei care au cunoscut fericirea și melancolia maternității. Porumbul umple de foșnet universul, pînă cînd oamenii harnici îi retează tulpinile și-i stivuiesc știuleții, presărînd cîmpul dintr-o dată deșert de superbe piramide vegetale. Nu sînt uitați nici mai modesteii dovleci, cu coaja lor de mari pachiderme ce lenevesc la soare. Senzația de activitate umană este extraordinară, însă poemul își păstrează cadența maiestuoasă, fiindcă Geo Bogza este în primul rînd poetul ceremoniilor - ale naturii, ale muncii, - și ochiul lui mereu proaspăt descoperă pretutindeni farmecul ascuns al locurilor, colaborarea tuturor la misterul cosmic. Privirea lui se înalță cîteodată foarte sus și atunci lumea îi apare ca un paradis panoramic și pictural: „Pîraie fără număr se nasc din zăpezile care acoperă munții pînă în miezul verii. Alergînd spre Olt - limezi, subțiri, paralele, sclipind sub soare; - par dinții unei greble uriașe, azvîrlilă din cer, ca pe o bîneucuvîntată pajiște peste toată Țara Făgărașului". Alteori privirea se apropie înregistrînd prim-planul sugestiv al detaliilor: „, Picioarele femeilor vîrîte în opinci păreau trunchiuri de copac, grosolan cioplite cu toporul. Erau atît de înfășurate în obiele, încît deveniseră enorme: o hipertrofie de cîrpe și petice de sac. legate ca niște baloturi cu tot felul de sfori.

Literatura română postbelică. Proza. Teatrul

*Din acel morman ferfenițit, glezna pornea subțire ca un vrej de care atirna un fruct monstruos, gata să se desprindă". Asemenea comparații ne atrag atenția pretutindeni în poem, căci există, în retorismul pe alocuri excesiv al **Cărții Oltului**, în grandoarea perspectivei, o știință a izolării detaliului pregnant care împiedică lirismul funciar să devină verbos. Pe deasupra brazilor, „nori alburii rătăcesc asemeni unor candide turme, pînă ce toată lina li se agață în desișul crengilor, și dispar". Un defileu al Oltului pare „ un esofag de cremene". Mai frecvente rămîn, desigur, comparațiile hiperbolice, acelea care constituie secretul imaginației lui Geo Bogza, dar și riscul degradării ei, în care al doilea termen sporește subit dimensiunile celui dintîi, proiectîndu-1 în cosmos: „Ca și la fierăstrău, el este ademenit mai întîi pe un jgheab, la capătul căruia cade, cu vuiet de cataractă, peste o roată de lemn. O roată atît de mare și grea, încît pare înșurubată la osia lumii".*

Dincolo de latura alegorică - cele șapte trepte - vîrste ale Oltului -care-mi place mai puțin, **Cartea Oltului** mi se pare un grandios poem al naturii și al omului, văzuți deopotrivă cosmologic, scris cu aceea ardentă a cuvîntului pe care o recomandă G. Călinescu într-una din **Laudele** sale: „ Mărețe fără seamăn sînt fluviile și marea, / Cîmpiile și cerul... // Căldura se-mpacă cu gerul, / Zvîcnind materia crește, / De păsări se-ntunecă cerul. / Balta se umflă de-pește. // Pădurile se-nmulfesc robuste, / Pășunile exală efluvii. / Lăudați întinsele puste, / Lăudați mărețele fluvii".

(România literară, nr. 19, 1976)